

Gespreksnotitie Centraal Dialoog voor het rondetafelgesprek 'sociaal minimum Caribisch Nederland' op donderdag 29 januari 2026

Aanleiding en doel

Op 21 november 2024 heeft de Centraal Dialoog (CD) gereageerd op het rapport van de Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland. Deze brief is als bijlage bij deze notitie gevoegd.

In januari 2026 zijn de zorgen die de CD destijds benoemde onverminderd actueel. In deze gespreksnotitie vatten we de kernpunten uit de reactie van de CD samen en plaatsen we deze in de huidige context. De notitie is bedoeld als basis voor gesprek over vervolgstappen richting structurele verbetering van bestaanszekerheid en economisch perspectief op Bonaire.

Positieve stappen, maar beperkte doorwerking

De CD is positief over de stappen die onder kabinet Rutte IV zijn gezet. De verhoging van het minimumloon en de uitkeringen heeft bijgedragen aan armoedebestrijding. Ook zijn belangrijke randvoorwaarden versterkt, zoals de oprichting van de stichting Rechtshulp (juridisch advies voor bewoners) en de inwerkingtreding van de Wet gelijke behandeling.

Tegelijkertijd constateert de CD dat deze stappen onvoldoende zijn om de bestaanszekerheid structureel te verbeteren. Op meerdere terreinen is sprake van verslechtering of stilstand, waardoor inkomensmaatregelen deels teniet worden gedaan door hogere lasten en onvoldoende ondersteuning.

Analyse van knelpunten en gewenste richting

1. Onvoldoende coördinatie en gebrek aan meerjarenstrategie

De CD wijst op onvoldoende coördinatie binnen en tussen ministeries. De aanpak is te vaak ad-hoc en er ontbreekt een gezamenlijke meerjarenstrategie met duidelijke doelen, prioriteiten en verantwoordelijkheden. Hierdoor kunnen maatregelen elkaar tegenwerken en ontstaat er een inconsistente bestuurlijke praktijk. Zo worden verbeteringen via minimumloon en uitkeringen (deels) tenietgedaan door ontwikkelingen op andere beleidsterreinen, waaronder fiscale maatregelen die kleine ondernemers relatief hard raken en het stopzetten of verlagen van subsidies (bijvoorbeeld voor elektriciteitskosten).

Gewenste richting: een gezamenlijke, meerjarige strategie met structureel budget, heldere governance en voldoende uitvoeringskracht bij zowel Rijk als eilanden.

2. Geen kostendalingen gerealiseerd: lasten blijven stijgen

Naast inkomensstijgingen is eerder afgesproken dat ook de kosten van levensonderhoud en de kosten voor bedrijven zouden dalen. De CD constateert dat hiervan nog geen sprake is; de kosten zijn juist gestegen. De invoering van openbaar vervoer is uitgebleven en verschillende maatregelen en prijsontwikkelingen verhogen de lasten voor bewoners en ondernemers. Kosten voor drinkwater en energie zijn sterk gestegen. Als illustratie noemt de CD dat de

energierekening voor een gezin met twee kinderen per 1 januari 2026 met circa 30% stijgt (voor een gezin met 2 kinderen is dit een verhoging van USD 420 per jaar). Verder benadrukt de CD dat hier geen eenvoudige oplossingen voorhanden zijn: het stimuleren van meer efficiëntie of meer lokale voedselproductie leidt niet (automatisch) tot lagere kosten.

Gewenste richting: structurele maatregelen die lasten verlagen of compenseren (met name voor basisvoorzieningen), en versnelling van openbaar vervoer als onderdeel van betaalbaarheid en bereikbaarheid. Breed overleg over wat ‘betaalbare’ tarieven zijn voor nutsvoorzieningen. Geen nieuwe maatregelen of beleid invoeren die leiden tot kostenverhogingen.

3. Sociaal vangnet schiet tekort

De CD stelt dat het sociaal vangnet op Bonaire beperkt is. Naast uitkeringen en een klein aantal toelagen ontbreken voorzieningen die verschillende huishoudens adequaat ondersteunen. Er zijn te weinig betaalbare woningen en er is geen structurele huursubsidie. Ook ontbreekt een wettelijk stelsel voor schuldsanering. Schuldhulpverlening staat nog in de kinderschoenen en kredietregistratie ontbreekt. De rente op leningen is hoog. De WW-regeling is wel in voorbereiding, maar versnelling is nodig.

Gewenste richting: versterking van het vangnet via een samenhangend pakket van schuldhulp, wettelijke schuldsanering, kredietregistratie, (versnelde) WW en ondersteuning van woonlasten.

4. Economische druk en beperkt verdienvermogen

De economische groei op Bonaire is de afgelopen jaren vooral het gevolg van bevolkingsgroei. Wanneer gekeken wordt naar het bbp per inwoner is sprake van daling. Het verdienvermogen staat onder druk. Tegelijkertijd is de werkloosheid zeer laag en is het lastig om voldoende geschikt personeel te vinden. De CD wijst daarnaast op het ontbreken van mededingingstoezicht en consumentenbeschermingswetgeving. Hierdoor hebben inwoners en ondernemers onvoldoende bescherming tegen oneerlijke praktijken of onvoldoende concurrerende markten. Ook blijft het onderwijsniveau achter, waardoor beter betaalde banen voor veel inwoners moeilijk bereikbaar zijn (op Bonaire heeft zo'n 50% een startkwalificatie, in Europees Nederland is dat 75%).

Gewenste richting: versterking van het economisch fundament via gerichte investeringen in verdien capaciteit, betere marktbeheersing en consumentenbescherming, én investering in verhogen van onderwijsniveau, bijvoorbeeld met gerichte loonkostensubsidies.

5. Versterkende factoren: bevolkingsgroei, infrastructuur en klimaat

De discussie over het sociaal minimum staat niet op zichzelf. De CD ziet dat aanhoudende bevolkingsgroei de druk vergroot op energie- en watervoorziening, natuur en cultuur, infrastructuur en publieke voorzieningen. Klimaatverandering vraagt bovendien om forse maatregelen en uitvoering in de komende jaren. In combinatie met bestaande achterstanden in de infrastructuur ontstaat een opgave die zonder extra ondersteuning en een breed gedragen plan moeilijk beheersbaar is.

Gewenste richting: realistische prioritering en uitvoeringskracht, met expliciete keuzes over groei, ruimtelijke ontwikkeling en bescherming van natuur en cultuur.

6. Minimumloon en sociaal minimum: richting 130% vraagt randvoorwaarden

Momenteel is het wettelijk minimumloon 115% van het sociaal minimum. De CD pleit ervoor dat het sociaal minimum op termijn dezelfde systematiek krijgt als in Europees Nederland. Uiteindelijk zou het wettelijk minimumloon moeten uitkomen op 130% van het sociaal

minimum. Daarvoor is volgens de CD een gezamenlijk afgestemd groeipad nodig, onder de nadrukkelijke voorwaarde dat kosten voor bewoners en bedrijven verlaagd worden en het sociaal vangnet en de economie worden versterkt). Op dit moment ziet de CD geen ruimte om het minimumloon harder dan de inflatie te laten groeien.

Gewenste richting: eerst een samenhangend pakket randvoorwaarden op orde brengen, en parallel daaraan een realistisch groeipad vaststellen richting 130%.

Kernadviezen van de CD (samengevat)

De CD doet de volgende concrete aanbevelingen:

1. **Ontwikkel samen met de eilanden een gezamenlijke meerjarenstrategie** met structurele maatregelen tegen armoede en voor economische versterking. Zorg voor duidelijk mandaat, structureel budget en voldoende menskracht bij zowel ministeries als eilanden.
2. **Verlaag en/of compenseer structureel de kosten van basisvoorzieningen** en versterk de bereikbaarheid: voer openbaar vervoer in, zorg voor wederzijdse overeenstemming over wat 'betaalbare' tarieven zijn voor energie, water en internet.
3. **Versterk het sociaal vangnet**, inclusief schuldhelpverlening, wettelijke schuldsanering en kredietregistratie. Versnel daarnaast de invoering van de WW-regeling.
4. **Vergroot het verdienvermogen van Bonaire** door investeringen in lokale landbouw en visserij, bescherming van natuur en cultuur, en het beperken van onbeheersbare bevolkingsgroei.
5. **Versterk de economie en bescherming van inwoners** door invoering van mededingingstoezicht en consumentenbeschermingswetgeving.
6. **Investeer in onderwijs en vaardigheden**, met als doel het aandeel inwoners met een startkwalificatie in 10 jaar te verhogen van 48% naar minimaal 60% (ter vergelijking: Europees Nederland circa 75%).
7. **Voorkom aanvullende wet- en regelgeving** die extra kosten met zich meebrengt voor bewoners en bedrijven, zo lang niet de randvoorwaarden niet zijn behaald.

De CD geeft aan graag bij te dragen aan constructief en gezamenlijk overleg om armoede op Bonaire te bestrijden en de economie en koopkracht duurzaam te versterken.